

Mandag morgen

En film om utenforskap og kommunikasjon

Undervisningsmaterieell innenfor det tverrfaglige temaet livsmestring
4-7 trinn

Kunnskapsfilm.no blir utviklet av Leidar

Kontakt oss: +47 970 80 096 / mari.finnestad@leidar.com

Om undervisningsopplegget

Filmen «Mandag morgen» og den tilhørende lærerressursen, er undervisningsmateriell som tar for seg temaene utenforskap og kommunikasjon. Dette er sentrale elementer innenfor det tverrfaglige temaet livsmestring.

Opplegget tar sikte på å løfte frem livsmestring i skolen gjennom økt forståelse for hverandre. Materialet kan supplere trening i sosiale ferdigheter. Innenfor tematikken finner vi grunnleggende ferdigheter i sosialt samspill som kommunikasjon, selvfølelse og empati. Filmens innhold reflekterer hvor ulike perspektiver vi mennesker ofte har. Vårt mål er å øke elevenes bevissthet rundt dette.

Det å trene på å sette seg inn i hverandres situasjon, er et sentralt bidrag til opplevd trygghet i klassemiljøet. Hvordan vi tenker

og snakker om hverandre, og hvilke verdier elevene måler hverandre etter, er noe som kontinuerlig må arbeides med. Å anerkjenne ulikheter, sammen med gjensidig respekt og aksept, er grunnleggende når det gjelder å skape et rom der det oppleves trygt å kommunisere hvem man er. Når man lytter til hverandre, vil det kunne skapes grobunn for et miljø der relasjoner bærer preg av sunt samspill og mindre utenforskap. Arbeid med denne tematikken vil slik kunne ha positive ringvirkninger for elevene selv og for læringsmiljøet i klassen.

Mål for undervisningsopplegget

- ♦ Å vise elevene hva perspektiv er, hvordan ulike erfaringer gjør at vi kan oppleve samme situasjon helt forskjellig.
- ♦ Å gi elevene verktøy for å sikre egen trygghet i møte med utenforskap.
- ♦ Å gi elevene verktøy for å sikre andres trygghet i møte med utenforskap.
- ♦ Ufarliggjøre og alminneliggjøre det å føle seg utenfor i ulike sammenhenger.
- ♦ Å gi elevene opplevelsen av at det finnes noe de selv kan gjøre for å endre en vanskelig situasjon, og at det finnes hjelp og støtte å få av andre.

Organisering

Undervisningsmaterialet passer for klassetrinn: 4. – 7.

Undervisningsopplegget er tverrfaglig og kan tilpasses ulike fag. Det vil fungere godt i kombinasjon med blant annet skriveøker i norsk. Opplegget kan brukes som temaarbeid og gjerne strekkes over flere øker.

Undervisningsmaterialet kan tilpasses elever med individuell opplæringsplan og ulike forutsetninger for læring. Det ligger innbakt i tematikken å ivareta ulike perspektiver, herunder også ulike forutsetninger. Filmen kan fungere særlig godt for de som har behov for visuell støtte i undervisningen. Materialet kan benyttes i mindre grupper, noe som kan være nyttig for flere elever, med eller uten behov for tilrettelagt undervisning.

Filmen er delt inn i fire deler. Du kan med fordel pause filmen mellom hver del, særlig for de yngre elevene. Ønsker du å se filmen i sin helhet, bør elevenes alder og oppmerksomhetsspenn tas i betraktning.

Dette undervisningsopplegget bør ikke benyttes i siste time før en helg eller ferie, da det kan føre til behov for videre bearbeiding av tematikken.

Dersom man har mulighet, kan det være lurt å ha to voksne til stede i undervisningen. Særlig om man har grunn til å tenke at temaet er sårbart for enkelte elever, eller for å lettere kunne fange opp ulike stemninger i klassen.

Lærers forberedelser

Under følger en kort beskrivelse av filmens innhold, men se helst filmen selv på forhånd og reflekter over hvilke momenter fra lærerveiledningen som er mest relevant for din klasse.

En kort beskrivelse av filmen

I filmens første del møter vi 11 år gamle Sofie, som er ekstra spent på hvordan akkurat denne skoledagen kommer til å bli. Hun har nemlig klippet av seg det lange håret og er litt usikker på hva de andre kommer til å si. Hun lurar også på hvorfor venninnen Nadine ikke har svart på meldingene hun sendte med bilde av seg selv.

Inn skoledøren klarer hun i tillegg å miste matpakken sin i bakken og all maten faller ut på det skitne gulvet. Sofie føler at alle ler av henne. Og hun blir enda mer lei seg når venninnen Nadine velger å gå rett fordi henne uten å hjelpe henne. Sofie bestemmer seg for å gjemme seg på do og sitte der resten av skoledagen.

I filmens andre del får vi se den samme morgenen, men denne gangen er det venninnen Nadine sin opplevelse vi får ta del i. Hun krangler høylytt med moren sin i bilen utenfor skolen. Hun er så hissig og full av tanker når hun til slutt går inn på skoledøren at hun faktisk ikke legger merke til Sofie som sitter på gulvet med maten spredt utover. Hun overså henne ikke slik Sofie følte at hun gjorde. Nadine er så sint at også hun går inn på do for å roe seg ned.

I filmens tredje del er det Carl vi blir bedre kjent med. Han og de to kompisene lo da Sofie mistet matboksen i gulvet. Når vi nå ser situasjonen gjennom hans øyne oppdager vi at han egentlig ikke hadde lyst til å le. Han gjorde det mest fordi de andre lo. Han har dårlig samvittighet, og prøver derfor å si noe hyggelig til Sofie når de andre guttene går. Men Sofie liker ikke oppmerksomheten og forsvinner raskt inn på do. Carl står forundret igjen på gangen, og skjønner ikke helt hva som skjer.

Vær forberedt på å snakke om det som dukker opp av reaksjoner på filmen i klassen. Vi ønsker at elevene skal bli hørt og lyttet til i arbeidet med denne tematikken. Det følgende undervisningsopplegget skal derfor anses som veiledende og til inspirasjon. Dersom man ønsker tips til hvordan ha gode, åpne samtaler med barn, anbefaler vi Den Dialogiske Samtalemetoden (DCM) som et svært godt redskap (se leseliste).

Arbeid med temaet utenforskap kan føre til avdekking av problemstillinger i klassen eller andre utfordringer for enkelte elever. Læreren bør derfor ha satt seg inn i/ha kjennskap til:

- ♦ Hvordan skolen arbeider mot mobbing og for inkludering.
- ♦ Elever som har utfordringer i hjemmet.
- ♦ Roller og «klikker» i klassen, gruppedynamikken.
- ♦ Ulike gruppemiljøer på skolen.
- ♦ Skole-hjem-samarbeid i forhold til overstående.

Vær oppmerksom på at elevene har med seg ulike erfaringer både hjemmefra og fra skolen. De vil derfor ha ulike ståsted og kan ha helt ulikt fokus når de ser filmen. Alle utgangspunkt og alle perspektiver må anerkjennes og ivaretas i etterarbeidet. Dette er selve kjernen i filmen og undervisningsopplegget.

Tenk gjennom hvordan elevene best kan plasseres sammen i grupper eller som læringspartnere. Det bør vises ekstra varsomhet dersom man har mistanke om at elever blir holdt utenfor eller står utenfor en gruppering. Har klassen etablert et trygt miljø hvor elevene i stor grad kan være seg selv? Eller er gruppedynamikken slik at mange kjemper for å bli godtatt i klassemiljøet? Hvis ja:

- ♦ Kan helsesykepleier eller sosiallærer være med når dere skal jobbe med tematikken? Bruk tverrfaglige ressurser. Du og klassen står ikke alene.
- ♦ Anerkjenn følelser og situasjonen i klassen. Dette kan du gjøre ved å være ærlig om hva du tenker: «Jeg lurer på om dere er usikre på hverandre i denne klassen». Rett fokus mot mulighetene til et bedre klassemiljø. Når man setter seg inn i andres situasjon, vil man lettere kunne forstå og respektere andre. Beskriv det gjerne som at man «låner hverandres briller». Når elever får til å bedre klassemiljøet sitt, viser de at de er skikkelig knallgode på «å bytte briller»! Det er å livsmestre.
- ♦ Når noen ikke respekterer andre, eller til og med erter andre, hva er det de ikke får til da? (vær varsom og oppmerksom på klassedynamikk og mestringsmuligheter)
- ♦ En utfordrende situasjon trenger ikke være håpløs. Det er aldri for sent å «byttelåne briller». Det er smart og modig, særlig når vi har det vanskelig. Vi heier på alle som tør det!

FØR FILMEN

Del klassen inn i læringsgrupper på forhånd, slik at de er klar til å jobbe med tema umiddelbart etter filmvisning. Ønsker du å benytte digitale hjelpemidler, bruk programmer elevene allerede kjenner godt, slik at tematikken får fokus.

For de yngre elevene, 4. – 6. trinn, kan det være hensiktsmessig å ikke si så mye før man setter på filmen. Da kan elevene få egne tankerekker rundt filmens tematikk, og dere kan trekke frem begrepet utenforskap i samtalen i etterkant. Hvordan elevene selv definerer utenforskap hører med her.

Har du eldre elever, 6. – 7. trinn, eller tenker at dette er hensiktsmessig for nettopp din klasse, kan du ta opp begrepet utenforskap på forhånd.

Her er et eksempel på hva du kan si før du viser filmen: «Nå skal vi se en film i fire deler. Den handler om utenforskap». Hør om elevene har noen tanker om hva begrepet innebærer og legg frem en definisjon før du setter på filmen (se leseliste for mer om utenforskap):

«Utenforskap på skolen handler om at noen er utenfor en gruppe, for eksempel en vennegjeng, og vil være med – men kanskje ikke tør eller får lov.»

Relevante spørsmål i etterarbeidet vil da kunne være: «Ligner dette på hva vi tenkte om utenforskap før vi så filmen?». «Tenker dere annerledes om utenforskap etter å ha sett filmen?»

SE DEL 1 – SOFIE

- ♦ Skriv spørsmål på tavla, eller bruk vedlagte spørsmål digitalt, på tavle eller iPad.
 - » Hva skjer i filmen? Hva legger dere merke til?
 - » Kan du kjenne deg igjen i filmen? Har du følt noe lignende?
 - » Hvordan tror dere Sofie har det?
- ♦ Sitt sammen med læringspartner eller i grupper, inndelt på forhånd.
- ♦ Elevene forteller hverandre hva de så i filmen og går gjennom spørsmålene sammen. Har elevene lagt merke til det samme?
- ♦ En elev fra hver gruppe forteller klassen hva de har snakket om/la merke til.
- ♦ Skriv stikkord/setninger fra elevene inn i et tankekart på tavla, eller la elevene skrive stikkord på lapper til en felles plakat. Vil dere arbeide digitalt, kan dere bruke OneNote eller lignende program (kjent av elevene på forhånd), samskriv gjerne underveis.
- ♦ Læreren kommenterer/samtale med elevene:
 - » Ta tak i noe klassen er opptatt av, eller snakk om det at man ikke kan VITE hva andre ler av. Man kan ikke vite om jentene ler av Sofie fordi hun mistet matpakken.
 - » Situasjonen kan føles verre enn den er fordi det er DEG det skjer med.
 - » Hva kan vi gjøre hvis vi ser at noen er lei seg? Hva tror dere Sofie i filmen trenger?

SE DEL 2 – NADINE

- ♦ Skriv spørsmål på tavla, eventuelt digitalt:
 - » Hva skjedde her? Hvorfor tror du Nadine løp rett forbi Sofie?
 - » Har du opplevd noe lignende? Hvordan var det?
 - » Hvilke følelser tror dere Nadine har?
- ♦ Følg arbeidsmetoden beskrevet over. Fyll gjerne inn i samme tankekart, eller lag et nytt for hver del av filmen, avhengig av hvor mye tid dere har tilgjengelig.
- ♦ Læreren kommenterer/samtale med elevene:
 - » Snakk om hvor forskjellig to mennesker kan oppleve samme situasjon. (Nadine ser ikke engang at Sofie sitter på gulvet! Hvorfor det?)
 - » Når man har alle disse følelsene samtidig (lei seg, urolig, sint) blir det vanskelig å bry seg om andres følelser.
 - » Hva skal til for at vi skal se hvordan andre har det, selv om vi ikke har det HELT bra selv?

SE DEL 3 – CARL

- ♦ Skriv spørsmål på tavla, eventuelt digitalt:
 - » Hva skjedde egentlig her?
 - » Har dere opplevd noe lignende selv? (At noen oppfatter det du sier annerledes enn slik du mente det?)
 - » Hvordan tror dere Carl har det nå?
- ♦ Følg arbeidsmetoden beskrevet over. Fyll gjerne inn i samme tankekart, eller lag et nytt for hver del av filmen.
- ♦ Læreren kommenterer/samtale med elevene:
 - » Hvorfor tror dere Carl lo av Sofie? Snakk om hvor vanskelig det er å la være å le når noen andre ler. «Det er jo vanskelig til og med for VOKSNE!»
 - » Det er vanskelig for Carl å forstå hele situasjonen, når han ikke vet at Sofie er usikker på håret sitt fra før. Selv om han mener det godt når han spør om hun har klipt seg, kan det oppfattes annerledes av Sofie, som kanskje tror at han erter. Sofie vet ikke at Carl prøver å være snill.
 - » Forklar hvorfor det er slik: «Dette er vanskelig fordi vi ikke kan vite hva som skjuler seg i hodet til andre. Carl kan ikke vite hvordan dagen til Sofie har vært eller hva hun tenker på.

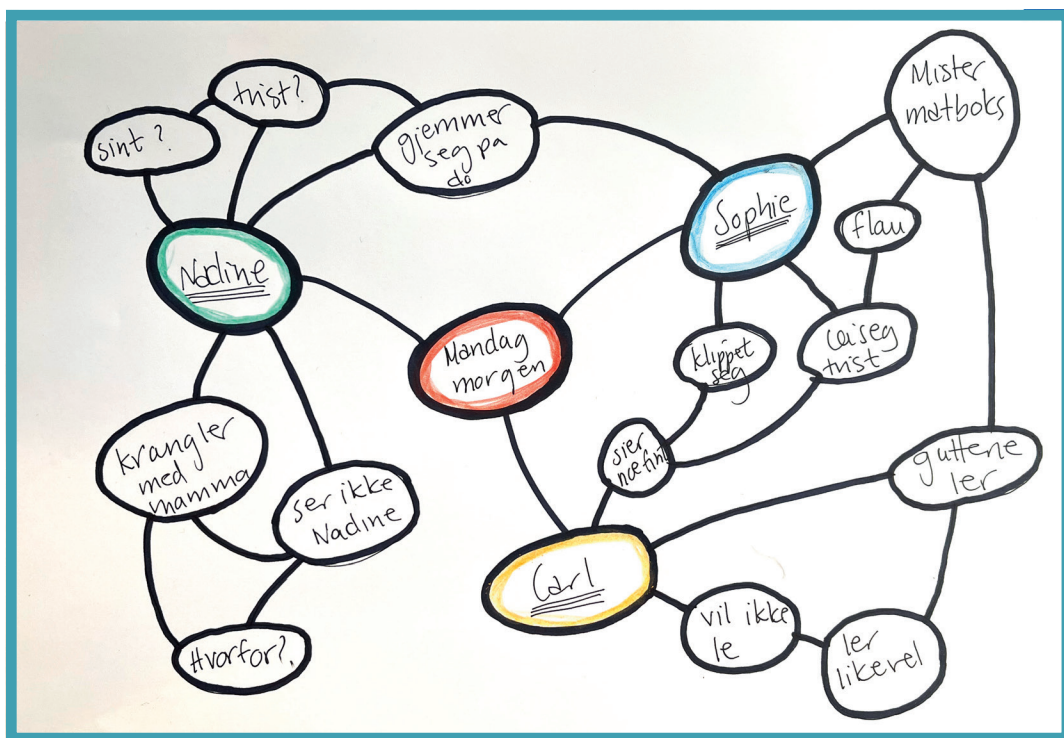
SE DEL 4

- ♦ Skriv spørsmål på tavla, eventuelt digitalt:
 - » Hva skjer her?
 - » Hva tror dere Sofie, Nadine og Carl føler nå?
 - » Hva kunne skjedd hvis Sofie og Nadine ikke hadde snakket sammen? Hvordan hadde de hatt det da? Hva kunne skjedd videre i skoledagen?
- ♦ Følg arbeidsmetoden beskrevet over. Fyll gjerne inn i samme tankekart, eller lag et nytt for hver del av filmen.
- ♦ Lærers kommentarer/samtale med elevene:
 - » Spør hvordan andre har det. Snakk om hvor viktig det er å fortelle hva man føler. Alle mennesker har følelser, hvorfor det? Snakk om hvilke følelser det er vanlig å ha. Hvordan hadde det vært hvis vi ikke hadde følelser?
 - » Hvordan tenker vi om hverandre? Kan det vi tenker om hverandre «bli sant», både på godt og vondt? Spør, ikke bare gjett hva andre tenker og føler. Snakk sammen, slik at vi kan forstå hverandre.
 - » Selv om man kan føle seg ensom, betyr ikke det at man vil være utenfor alltid!

ETTER FILMEN

- ♦ Lagde dere et tankekart for hver del, kan dere nå trekke sammen de viktigste momentene til et stort tankekart for hele filmen. Hva skal stå i midten? (Utenforskap, være alene, vennskap, forståelse, følelser, kommunikasjon, snakke sammen, e.l.). Bruk elevenes egne ord og definer uklare begreper.
- ♦ Kanskje en samtalesetning kan stå i midten?: «Selv om man føler seg ensom, betyr ikke det at man vil være utenfor alltid.»
Vi håper elevene sitter igjen med nettopp denne følelsen.
- ♦ Elevene kan skrive av tankekartet i egen skrivebok, eller ta bilde av tankekartet med iPad og lagre det.
- ♦ En fin hjemmelekse kan være at elevene skal spørre noen i familien sin hvordan de har det, eller hvordan de har opplevd en gitt situasjon.
- ♦ En idé kan være at elevene ser filmen på nytt hjemme, sammen med familien. Ser de det samme som eleven selv? Kan familien komme på en situasjon der de har hatt ulike perspektiver/ «hatt ulike briller på»?

Eksempel på tankekart

TIPS:

- ♦ Dersom du har valgt å se filmen i sin helhet, kan den gjennomgås på samme måte som beskrevet nedenfor. Pass på å si tydelig hvilken del/situasjon du viser til i etterarbeidet. Du kan eventuelt bruke stillbilder fra filmen som påminnere.
- ♦ For de yngste elevene kan det være lurt å stille færre spørsmål enn vi foreslår her. Prioriter ro og oppmerksomhet rundt samtalen i klassen din, framfor progresjon og kvantitet. Eventuelt kan arbeidet strekkes over flere økter.
- ♦ Dersom du får spørsmål eller problemstillinger som ikke kan besvares der og da, kan du si at du, eller klassen i fellesskap, skal finne ut av det til senere. Alternativt kan du snakke med de aktuelle elevene i etterkant.
- ♦ Ha noe å skrive med/på, slik at du kan huske ting som dukker opp underveis. Slik kan du gjøre filmens innhold mer relevant for din klasse, og du kan kanskje benytte noe av det dere snakker om til senere arbeid, i en annen form for læring?
- ♦ Som lærer kan det være lurt å bruke deg selv som eksempel når du skal forklare, gitt at det er etablert en trygg lærer-klasse-relasjon med gjensidig respekt.

Oppsummering

Du står som lærer fritt til å velge hvordan du vil arbeide med dette materialet. Vi har her kommet med forslag til arbeidsform og samtale spørsmål, men ønsker at elevenes egne tanker og opplevelser tas med i undervisningen. Kjenner elevene seg igjen i filmens tematikk? Da har dere et godt utgangspunkt for læring.

Hva har vi lært – bruk den måten å avslutte arbeidet på, som passer for din klasse:

- ♦ Avslutt økten med å minne elevene på hva de har lært om ulike perspektiver; «husk på at de du er sammen med kan oppleve dagen annerledes enn deg».
- ♦ Oppsummer tematikken med noe du ønsker at klassen skal sitte igjen med. Det kan for eksempel være:
 - » «Det å ha respekt for andre betyr ikke at man må være bestevenn med alle. Det at vi forstår at vi er forskjellige, kan hjelpe oss til å være sammen på gode måter og bidra til at flere finner sin plass. Ingen kan være innenfor overalt og alltid. Vi må vite at det er i orden å ikke alltid føle seg innenfor. Det er en del av det å være menneske og delta i et samfunn.»
 - » Her kan man som lærer velge hvor man vil ta samtalen videre ut fra egen erfaring. En kan bruke eksempler satt på spissen som: «Jeg er innenfor når jeg går på ski med familien min, men om jeg skulle gått på ski med landslaget, ville jeg vært langt utenfor». Gjør det noe? Hva tenker elevene?
- ♦ Et alternativ er å oppsummere med en felles samtale i klassen, eller i mindre grupper. Sitt sammen i en ring eller rundt et stort bord. (Dersom dere har utfordringer i klassemiljøet, be eventuelt helsesykepleier/sosiallærer delta).
 - » La ordet gå fritt med elevenes egne reaksjoner som utgangspunkt, eller –
 - » Bruk spørsmål fra undervisningsmaterialet og/eller andre samtalesetninger som er aktuelle for din klasse. For eksempel:
 - » Kan man være venner med alle? Vennskap kan være mye forskjellig. Man kan være en god venn, selv når man ikke kjenner hverandre godt.
 - » Hva kan man gjøre for at alle skal ha noen å være sammen med?
 - » Hvordan kan vi forstå hvordan andre har det?

Leseliste:

- ♦ For informasjon om Den Dialogiske Samtalemetoden (DCM):
 - » Profesjonelle barnesamtaler – å ta barn på alvor» av Kari Marie Trøften Gamst (Universitetsforlaget 2017, 2. utgave)
- ♦ For mer om temaet utenforskap:
 - » Vi anbefaler læringsstien NDLA (Nasjonal Digital Læringsarena) har laget om «utenforskap». Her finner dere informasjon og flere oppgaver.
 - » Rapporten «- DET MÅ JO HA VÆRT MIN EGEN SKYLD. En rapport om utenforskap hos barn og unge» (Voksne For Barn, 2020)
 - » «Psykt ensom. Om ensomhet blant barn og unge.» (Røde Kors, 2021)
 - » «Håndtering av følelser i skolen» av Evalill Bølstad og Frederik Ferstad Skoe (Gyldendal norsk forlag, 2022)